

7-091.001.42:792:78:73/76(492.71)

91-591

Het Frysk Festival

**Een evaluatie van de plaats en functie van het Frysk Festival
in het culturele leven van Friesland.**

rapportnummer: 184

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Afdeling Onderzoek,
Leeuwarden, augustus 1991.
Th.J. Jeurink.

INHOUDSOPGAVE

	<u>pagina</u>
Samenvatting en conclusies	
1. Inleiding	5
2. Het Frysk Festival	5
3. Opzet evaluatie	6
4. Evaluatie	
1. het Frysk Festival als kader voor nieuwe initiatieven	7
2. de impulsen die uitgaan van het Frysk Festival	8
3. de publieke belangstelling	9
4. het artistiek niveau	10
5. de breedheid van het kunstaanbod	11
6. de frequentie	11
7. de opzet van het Frysk Festival	13
8. de publiciteit	13
9. de landelijke uitstraling	14
10. financiën	15
Bijlage 1: Overzicht van het Frysk Festival van 1980, 1985 en 1990.	 18
Bijlage 2: Lijst van geïnterviewde sleutelfiguren.	22

Samenvatting en conclusies

In dit verslag worden de resultaten beschreven van een evaluatie van het Frysk Festival.

Aanleiding voor deze evaluatie is een debat geweest in de Statenvergadering van 25 mei 1988 over de zinvolheid van de provinciale bijdrage aan een éénmalige gebeurtenis als het Frysk Festival.

De plaats en functie van het Frysk Festival in het culturele leven in Friesland is derhalve de invalshoek van deze evaluatie.

Het Frysk Festival vond tot nu toe in 1980, 1985 en 1990 plaats.

Hoofdmoot van de evaluatie heeft bestaan uit het interviewen van een twaalfstal sleutelfiguren uit de kunstensector in Friesland. Op persoonlijke titel hebben zij hun visies en meningen gegeven over de betekenis van het Frysk Festival.

Daarnaast zijn verslagen en dossiers doorgenomen.

Belangrijkste uitkomsten zijn de volgende.

Het twaalfstal "kultuer-pommeranten" is unaniem van mening dat het Frysk Festival een essentieel kader is voor nieuwe initiatieven die anders niet mogelijk zijn. Dit kader heeft de volgende functies:

- . het nemen van initiatieven, het opdrachtgeven tot produkties,
- . het bieden van de mogelijkheid van bundeling en samenwerking van verschillende disciplines,
- . het genereren van middelen voor grootschalige produkties,
- . het voeren van publiciteit rond de produkties.

Geen van de geïnterviewden zegt dat het Frysk Festival als kader voor initiatieven overbodig is.

Men kan zich in het algemeen vinden in de mogelijkheden die het Frysk Festival biedt voor professionele en grootschalige produkties.

Daarentegen is de groep sleutelfiguren verdeeld over het experimentele karakter van sommige produkties. Voor de één moet er juist wel ruimte voor grensverleggende kunstmanifestaties zijn, voor de andere is het experimentele karakter in strijd met de opvatting dat een festival een breed publiek dient aan te spreken.

Verder zeggen vrijwel alle geïnterviewden dat het Frysk Festival impulsen uitdraagt naar het culturele leven in Friesland, niet alleen ten tijde van het festival maar ook daarna. Dit geldt zowel voor de professionele als de amateuristische kunstbeoefenaars.

Met name wordt gewezen op de voorbeeld- en stimulansfunctie van het Frysk Festival. Het festival laat zien wat in het Friese taalgebied in artistiek opzicht allemaal mogelijk is. Met name geldt dit voor de sector van de podiumkunsten.

Verder levert het festival blijvende produkten die naderhand benut kunnen worden, zoals composities, teksten etc.

Ook wordt er op gewezen dat bepaalde onderdelen van de festivals van 1980 en 1985 zelfstandig voortgezet zijn.

Vermeldenswaard is tevens dat wordt gesteld dat Frysk Festival-produkties als de film "De Dream" en de musical "Mata Hari" visitekaartjes zijn van de Friese cultuur en Friesland.

Wil het Frysk festival de voorbeeld- en stimulansfunctie uitoefenen dan is een hoog artistiek niveau van het kunstaanbod een voorwaarde, aldus een aantal geïnterviewden. Bovendien is een hoog artistiek niveau vereiste voor het verkrijgen van subsidie op rijks-niveau.

Unaniem is men van mening dat het artistiek niveau van het kunstaanbod van de drie festivals aanvaardbaar is geweest.

Behalve aan het artistiek niveau dient er aandacht geschonken te worden aan de publiekscant, aldus de geïnterviewde sleutelfiguren uit het Friese culturele leven. Een festival dient een feestelijke manifestatie te zijn voor een groot publiek.

De publieke belangstelling kan in het algemeen als bevredigend worden beschouwd, gezien de verwachtingen en mogelijkheden.

Het is overigens moeilijk vast te stellen of het Frysk Festival een veel groter publiek bereikt dan het publiek dat doorgaans het reguliere kunstgebeuren bezoekt.

Punt van discussie is de vraag in hoeverre (ook) amateuristische kunstbeoefenaars in het programma van het Frysk Festival dienen te participeren.

Het Frysk Festival biedt telkens een kunstaanbod met zowel podium- als beeldende kunsten. Ook is er ruimte geweest voor film ("De Dream"). Er kan gesproken worden van een breed kunstaanbod. Een deel van de geïnterviewden is van mening dat deze breedheid een goede zaak is omdat de voordelen die een festival biedt (zie boven) aangewend kunnen worden t.b.v. van alle kunstdisciplines.

Anderen zien geen samenhang tussen de podiumkunsten en de beeldende kunsten. Volgens hen ziet het publiek dat ook niet. Voor hen dient het Frysk Festival met name een festival voor de podiumkunsten te zijn.

Tot nu is het Frysk Festival eens per vijf jaar gehouden. Voor een deel van de pommeranten is deze frequentie adequaat.

De andere respondenten zijn voorstander van een hogere frequentie, sommigen zeggen één keer per jaar, anderen één keer per twee jaar of drie jaar. Met name is de vergroting van de herkenbaarheid van het Frysk Festival voor het publiek maar ook bijvoorbeeld sponsors hierbij motief. Diverse suggesties voor de organisatie van het Frysk Festival zijn hierbij gegeven: om het jaar een festival voor amateurs, per festival accent op een kunstuiting, de werkwijze à la Holland Festival (produkties van buiten naar Friesland halen), etc.

De drie festivals zijn gehouden op verschillende tijdstippen in het jaar en verspreid over de provincie.

Ten behoeve van de herkenbaarheid van het festival spreken de geïnterviewden zich uit voor concentratie in de tijd, bijv. in een periode van 4 weken. Het Frysk Festival van 1990 was te lang uitgespreid in de tijd (mei-november).

Verschillend wordt gedacht over de plaats in het seizoen: bij het begin, in het midden of aan het eind.

Een aantal personen is behalve voorstander van concentratie in de tijd ook van concentratie naar plaats.

Wat betreft de gevoerde publiciteit richting het publiek is men nogal kritisch. Sommigen stellen dat een gericht public relationsplan wenselijk is. Nu is de aandacht vooral uitgegaan naar de artistieke vormgeving van affiches, brochures en programmaboekjes.

Niettemin is men in het algemeen positief over de aandacht die de provinciale en de landelijke pers schenkt aan het Frysk Festival.

Wel zouden de landelijke radio en TV meer aandacht kunnen schenken aan het festival in de geëigende kunstprogramma's.

Van sommige grootschalige festival-produkties gaat een landelijke uitstraling uit. Wat dit betreft worden met name de film "De Dream" en de musical "Mata Hari" genoemd. Gewezen wordt op p.r.-functie van deze produkties voor Friesland en de Friese cultuur.

Overigens dient deze landelijke representatie niet voorop te staan, hoewel e.e.a. niet onbelangrijk is. Primair is het Frysk Festival bedoeld voor Friesland, de Friese cultuur en het publiek woonachtig in Friesland.

Het budget voor het festival van 1980 was bescheiden in vergelijking met dat van 1990 (f 250.000 versus f 847.000)

De provinciale bijdrage maakte een overeenkomstige ontwikkeling door: deze bedroeg in 1980 nog bijna f 150.000 en in 1990 f 555.000.

Eenzelfde beeld biedt de subsidie van rijkswege: in 1980 ruim f 21.000 en in 1990 f 162.000. In 1985 stond WVC geen subsidie toe.

Van belang voor het welslagen van het Frysk Festival is eveneens de bijdragen van diverse fondsen en sponsors en uiteraard een goede publieke belangstelling.

Tenslotte.

Zoals boven is aangegeven, is aanleiding voor deze evaluatie een debat geweest in een Statenvergadering in 1988 over de zinvolheid van de provinciale bijdrage aan het Frysk Festival. Punt van discussie was de vraag of deze subsidie aan een éénmalige gebeurtenis als het Frysk Festival of aan het reguliere kunstgebeuren (amateurtoneel, produktiefondsen etc.) verstrekt zou moeten worden.

Uit het evaluatie-onderzoek is o.m. naar voren gekomen dat een functie van het festival is dat het grootschalige en professionele initiatieven mogelijk maakt en dat het een referentiekader biedt voor het Friese culturele leven. Het kunstaanbod van het Frysk Festival oefent een voorbeeld- en stimulansfunctie uit. Van het festival gaan impulsen uit naar het culturele leven in Friesland.

Conclusie is dan ook dat het Frysk Festival meer is dan zo maar een éénmalige gebeurtenis gezien de meerwaarde die het festival heeft voor het reguliere kunstgebeuren.

Slotsom is dat, als het aan de geïnterviewde "kultuer-pommeranten" ligt, het Frysk Festival ook in de toekomst een plaats dient te hebben. Van belang hierbij is, zo is naar voren gebracht, dat het Frysk Festival:

- . het artistiek niveau hoog houdt,
- . aandacht schenkt aan de publiekscant,
- . de herkenbaarheid van het festival bewaakt,
- . een hogere frequentie dan lx per 5 jaar overweegt,
- . een keuze maakt m.b.t.de plaats van de beeldende kunsten,
- . het kunstaanbod concentreert in een periode van 4 weken en
- . werkt met een professioneel promotie-plan.

1. Inleiding

In de vergadering van Provinciale Staten van 25 mei 1988 is een discussie gevoerd over de zinvolheid van de provinciale subsidie aan het Frysk Festival. Punt van discussie was o.m. de vraag of deze subsidie aan een éénmalige gebeurtenis als het Frysk Festival of aan het reguliere kunstgebeuren (amateurtoneel, produktiefondsen etc.) verstrekt moet worden.

Ten tijde van genoemde statenvergadering was de voorbereiding van het Frysk Festival van 1990 in volle gang. Besloten is om de provinciale subsidie, waarvoor jaarlijks een bedrag van f 76.500,- wordt gereserveerd, voort te zetten. Hierbij is door Gedeputeerde Staten toegezegd dat na het festival van 1990 een evaluatie zal plaats vinden van de betekenis van het Frysk Festival.

In deze notitie wordt verslag gedaan van bedoelde evaluatie.

2. Het Frysk Festival

Zoals in de Statuten van de Stichting Frysk Festival is omschreven heeft de stichting tot doel: het extra aandacht schenken aan culturele mogelijkheden die in de provincie Friesland aanwezig zijn; het coördineren, stimuleren en tot stand brengen van culturele evenementen en festiviteiten voor en vanuit de Friese bevolking en in het belang van een goede representatie van Friesland.

De stichting tracht dit doel te bereiken door het bundelen en/of organiseren van deze evenementen onder de titel Frysk Festival.

Er zijn tot nu drie Festivals geweest: in 1980, 1985 en 1990.

Er is gekozen voor een vijfjarig interval vanwege organisatorische en vooral ook financiële overwegingen.

Het eerste Frysk Festival werd midden in het seizoen gehouden: in januari 1980. Op dertig verschillende plaatsen werden meer dan tachtig gebeurtenissen op het gebied van toneel, muziek, beeldende kunst, film en creativiteitsontwikkeling georganiseerd.

Het tweede Frysk Festival vond niet midden in het seizoen plaats, maar als aanvulling op het seizoensaanbod in Friesland, nl. in de maanden mei en juni van 1985. Ook het tweede Frysk Festival was breed van opzet.

Bij het derde Festival, dat van 1990, was het de bedoeling om meer in de diepte dan in de breedte te gaan. Het festival heeft nieuwe initiatieven te zien gegeven waarbij grootschaligheid en kwaliteit de sleutelbegrippen waren. Er zijn een achttal grootschalige projecten georganiseerd op het gebied van muziek, theater, beweging en beeldende kunst. Hierbij zijn op verschillende niveaus relaties gezocht en gelegd met de kunst en cultuur in de rest van Europa. Het Festival is dit jaar verspreid over de maanden mei tot en met november.

Voor een overzicht van de drie festivals wordt verwezen naar bijlage 1. Het Festival kent een bestuur dat zich bezighoudt met de hoofdlijnen van beleid, de organisatorische en financiële vormgeving. Het secretariaat wordt vervuld vanuit de Fryske Kultuerried (thans Frysk Keunstynstitút).

Voor het Festival van 1990 heeft het bestuur een artistieke commissie ingesteld waarin de verschillende kunstdisciplines zoveel mogelijk vertegenwoordigd zijn. Daarnaast functioneerde bij alle acht projecten van het festival een commissie die in direkte zin het betreffende project heeft begeleid en uitgevoerd.

3. Opzet evaluatie

Gezien de in de inleiding beschreven discussie in Provinciale Staten is de invalshoek voor de evaluatie de plaats en functie van het Frysk Festival.

Meer in het bijzonder gaat het hierbij om de plaats en functie van het Frysk Festival in relatie tot de reguliere kunstensector in Friesland. Derhalve is getracht deze plaats en functie te bezien vanuit de context van het culturele leven in Friesland.

Een twaalftal sleutelfiguren uit de kunstensector in Friesland, geselecteerd in overleg met de afdeling Cultuur en Onderwijs en de secretaris van het Frysk Festival, is gevraagd een interview toe te staan waarin bovenstaande aspecten aan de orde komen. Het betreft personen uit de wereld van de podiumkunsten en die van de beeldende kunsten alsmede personen met zicht op het brede terrein van de kunsten.

Alle 12 "kultuer-pommeranten" hebben hun medewerking verleend aan deze vraaggesprekken.

Opgemerkt dient te worden dat de geïnterviewden hun meningen en visies op strikt persoonlijke titel naar voren hebben gebracht.

In bijlage 2. zijn de namen van de geïnterviewde personen opgenomen.

Naast deze interviews zijn dossiers, persberichten e.d. doorgenomen.

Een aantal aspecten die de plaats en functie van het festival betreffen komen aan de orde.

De betekenis van het Frysk Festival kan men in de eerste plaats toetsen aan de "output":

- het Frysk Festival als kader voor nieuwe initiatieven die anders niet mogelijk zijn
- de impulsen die uitgaan van het Frysk Festival
- de publieke belangstelling.

Het kunstaanbod dat het Frysk Festival presenteert kan men bezien naar:

- het artistiek niveau
- de breedheid van het kunstaanbod.

Wat betreft de opzet van het Frysk Festival kunnen de volgende aspecten worden onderscheiden:

- de frequentie van het festival
- het tijdstip in het seizoen.

Verder wordt de presentatie van het Frysk Festival bezien naar:

- de publiciteit
- de landelijke uitstraling.

Tot slot wordt ingegaan op een niet onbelangrijk aspect, nl:

- het functioneren van het Frysk Festival in financieel opzicht.

De evaluatie is in het kader van de zgn. "quick service" verricht door de afdeling onderzoek van de Provincie Friesland.

4. Evaluatie

4.1 het Frysk Festival als kader voor nieuwe initiatieven

Het Frysk Festival heeft mede tot doel de mogelijkheid te bieden voor nieuwe initiatieven die anders niet plaatsvinden. In hoeverre wordt deze doelstelling gerealiseerd?

De festivals van 1980 en 1985 hebben vooral een inventariserend karakter gehad: de presentatie van een zo breed mogelijke verscheidenheid aan culturele mogelijkheden die Friesland te bieden heeft. Naast diverse professionele produkties is er bij deze festivals plaats voor **amateuristische kunstbeoefening**. Bij het festival van 1990 is er vooral sprake van opdrachten voor professionele produkties.

De meesten van de geïnterviewden kunnen zich vinden in deze ontwikkeling.

Het Frysk Festival biedt de mogelijkheid tot **grootschalige produkties** hetgeen door de geïnterviewde sleutelfiguren uit het culturele leven als waardevol wordt beschouwd.

Voorbeelden van grootschalige produkties voortgekomen uit de schoot van het Frysk Festival zijn:

- de speelfilm "De Dream"
- de musical "Mata Hari"
- "Dûnspaleis Jericho" van Suver Nuver
- de opera "Rixt" (tijdens het festival met een concertante uitvoering, wellicht zal in de toekomst een scenische uitvoering plaatsvinden).

Een ander voorbeeld is dat bijvoorbeeld Tryater weliswaar in september 1990 wel met een nieuwe produktie zou zijn gekomen, maar een dure en bijzondere produktie als "Deadeflot" zou niet mogelijk zijn geweest. Ditzelfde geldt ook voor "Dreame by midsimmernacht" (1985) en "Simson" (1980).

Dergelijke grootschalige produkties zouden financieel niet van de grond zijn gekomen zonder de middelen van het Frysk Festival.

Ook worden initiatieven die elders ontplooid zijn onder de noemer van het Frysk festival gebracht. Voorbeelden zijn de Jeugdtheaterdagen (1990) en de tentoonstellingen "11 steden/11 landen" (1990) en de "Triennale" (1985).

Wat betreft de wenselijkheid dat het Frysk Festival de mogelijkheid voor initiatieven met een **experimenteel** karakter biedt, zijn de respondenten verdeeld. Een deel vindt het van belang dat er ruimte is voor experimentele kunsten.

Voor het andere deel hoeft het kunstaanbod niet bij voorbaat vernieuwend of grensverleggend te zijn. De grootschaligheid van nieuwe initiatieven wordt door hen van groter belang geacht.

Sommigen wijzen op het publiek dat het Frysk Festival wil bereiken. Experimentele produkties zijn niet geschikt voor een breed publiek. De publiekscant vereist aandacht en daarom dient men voorzichtig te zijn met experimenteel kunstaanbod.

De groep sleutelfiguren uit het culturele leven in Friesland acht **unaniem** het Frysk Festival als een essentieel kader voor initiatieven die anders niet mogelijk zijn. Onder de noemer Frysk Festival worden opdrachten verstrekt. Het bestuur van het Frysk Festival en de artistieke commissie zijn te beschouwen als een opdrachtgever.

Er kunnen produkties ontwikkeld worden die anders niet van de grond komen, alleen al gezien de financiële mogelijkheden. (zie 10.)

Daarnaast biedt het festival mogelijkheden tot samenwerking en bundeling van activiteiten doordat het een platform is voor de verschillende disciplines uit het culturele leven.

Verder wordt het Frysk Festival van belang geacht vanwege de mogelijkheden die geboden worden voor publiciteit rond de verschillende producties (zie ook 8. en 9.).

Een aantal geïnterviewden bracht naar voren dat de betekenis van het Frysk Festival als kader voor initiatieven relatief vergroot is door het wegvallen van andere kaders zoals het Frysk Orkest en het hoger kunstonderwijs. Door sommigen wordt ook het verdwijnen van de Fryske Kultuerried in deze rij genoemd.

Geen van de geïnterviewden zegt dus dat het Frysk Festival overbodig is als kader voor nieuwe initiatieven. Sommige sleutelfiguren geven zelfs te kennen er de voorkeur aan te geven middelen aan het reguliere kunstgebeuren te onttrekken t.b.v. het Frysk Festival, mits het vaker dan één keer per vijf jaar plaatsvindt.

4.2. de impulsen die uitgaan van het Frysk Festival

De "output" van het Frysk Festival voor de podiumkunsten en de beeldende kunsten kan behalve uit de hiervoor besproken initiatieven bestaan uit mogelijke impulsen die uitgaan naar het culturele leven in Friesland. Impulsen die van het Frysk Festival uitgaan niet alleen ten tijde van het festival maar ook daarna. De vraag is in hoeverre het kunstaanbod van het Frysk Festival een meerwaarde heeft voor het culturele klimaat in Friesland. In de interviews is dit aspect uitvoerig aan de orde geweest.

Vrijwel unaniem zeggen de "kultuer-pommeranten" dat het Frysk Festival impulsen uitdraagt naar het culturele leven in de provincie.

In de eerste plaats wordt door het Frysk Festival een referentiekader geboden hetgeen een voorbeeld- en stimulansfunctie heeft niet alleen voor de professionele maar ook voor de amateuristische kunstbeoefenaars. Het Frysk Festival laat zien wat in het Friese taalgebied mogelijk is in artistiek opzicht. Benadrukt wordt dat dit met name geldt voor de podiumkunsten. Voor beeldende kunstenaars is er regelmatig ook elders inspiratie op te doen. Ten behoeve van de sector podiumkunsten is het vanwege de voorbeeldfunctie van belang dat er in Friesland -in het Fries- wordt geproduceerd.

Een tweede wijze waarop het Frysk Festival een meerwaarde heeft, is doordat opdrachten worden gegeven voor produkties. Hierdoor worden er composities, teksten, choreografieën, arrangementen, manuscripten etc. ontwikkeld die blijvend zijn en naderhand gebruikt kunnen worden. Voorbeelden die genoemd zijn, zijn de musical "Mata Hari", de opera "Rixt", de film "De Dream". Bij de beeldende kunsten is dat door hun aard vanzelfsprekend: de ontwikkeling naar een produkt dat blijvend is. Vandaar de stelling van een aantal geïnterviewden dat het Frysk Festival vooral impulsen geeft aan de sector van de podiumkunsten.

Ten derde kunnen onderdelen van het Frysk Festival ook verder zelfstandig een voortzetting krijgen. Voorbeelden hiervan zijn het korpsenfestival van het Frysk Festival van 1980 dat zijn vervolg heeft in de RABO-festivals, het Eénakter-festival voor amateurtoneel (uit 1980), en de "Dag voor de dans" voortgekomen uit het festival van 1985.

Wat betreft de beeldende kunsten kan vermeld worden dat stichting De Galerie voortgekomen is uit het project "Triennale" van 1985.

Verder dient vermeld te worden dat bij een aantal professionele produkties amateurs worden ingeschakeld die een grote dosis ervaring op kunnen doen. Voorbeelden zijn de "Alle jierren feest", "Mata Hari", "Dûnspaleis Jericho".

Last but not least dienen impulsen genoemd te worden die uitgaan van de produkties die ook landelijke belangstelling hebben gekregen. Te noemen valt de friestalige speelfilm "De Dream" die behalve in de

bioscopen ook een aantal keren op de televisie te zien is geweest. Dit laatste geldt ook voor de musical "Mata Hari". Zowel de friestalige als de nederlandstalige versie, die ook buiten Friesland gestaan heeft, zijn of worden uitgezonden. Beide produkties zijn "visitekaartjes" van de Friese kultuur naar overig Nederland, aldus een aantal geïnterviewden. Ze laten zien dat er in Friesland meer gepresteerd kan worden dan "folkloristisch gedoe en schuifdeurenlol". Bovendien werken dergelijke produkties in den lande drempelverlagend naar de Friese taal.

4.3. de publieke belangstelling

De publieke belangstelling bij de drie festivals kan in het algemeen als bevredigend worden gezien, gezien de verwachtingen en mogelijkheden, zo blijkt uit verslagen.

Het festival van 1980 trok bijna 25.000 bezoekers.

Een even groot aantal bezoekers kon men in 1985 tellen. Hierbij is men echter aan de bescheiden kant: kijkers van de film "De Dream" zijn buiten beschouwing gelaten. "De Dream" trok in de bioscopen 150.000 bezoekers. De film is in de loop der jaren een aantal keren uitgezonden op de TV hetgeen waarschijnlijk een paar miljoen kijkers betekent.

Het Fries Straatfestival in Leeuwarden vond in 1985 plaats binnen het kader van het Frysk Festival en trok 20.000 bezoekers.

Bij het festival van 1990 heeft men ruim 34.000 toeschouwers kunnen verwelkomen. Dit aantal kan eventueel worden vermeerderd met de bezoekers van de expositie "11 steden/11 landen" welke weliswaar eveneens in het kader van het Frysk Festival is gepresenteerd maar onder de verantwoordelijkheid van de Friesland Hal c.q. de Gemeente Leeuwarden viel. Hoewel het aantal onder de -te hoog gespannen- verwachtingen bleef, zijn er 12.000 bezoekers geteld.

Verder dient opgemerkt te worden dat de Nederlandstalige versie van de musical "Mata Hari" nog zo'n 40 keer gestaan heeft in schouwburgen in den lande.

De vraag is of het aantal bezoekers dat het Frysk Festival trekt "objektief" veel of weinig is.

Een vergelijking met andere festivals zoals het Holland Festival, het Oerol-festival etc. is door de ongelijksoortigheid niet goed mogelijk. Van de weinige cijfers die voorhanden zijn kunnen ter (ruwe) vergelijking de volgende cijfers uit de C.B.S.-publikatie "Podiumkunsten 1989" dienen.

Het gemiddeld aantal bezoekers per uitvoering van een theaterstuk bedraagt in Nederland 152.

In het kader van het Frysk festival trokken de theaterstukken van Tryater de volgende aantallen bezoekers:

1980: "Simson", 270 toeschouwers per uitvoering

1985: "Dreame by midsimmernacht", 130 toeschouwers per uitvoering

1990: "Deadeflot", 100 toeschouwers per uitvoering.

Dat het aantal bezoekers van Deadeflot in het Financieel Verslag over het festival 1990 als "tegenvallend" gekenmerkt wordt, wordt ondersteund door deze landelijke vergelijking.

Het gemiddeld aantal bezoekers per uitvoering van muziektheaterstuk is in Nederland 530.

Wat betreft dit onderdeel heeft het Frysk Festival de volgende aantallen bezoekers per uitvoering getrokken:

1980: "Tachtich yn'e bocht", 625

1985: "Alle jierren feest", 270

1990: "Mata Hari", 715.

Van de 21 in Friesland gespeelde uitvoeringen van "Mata Hari" waren er 20 uitverkocht. Het succes wordt nog eens onderstreept door de vergelijking met het landelijke C.B.S.-cijfer.

Het gemiddeld aantal bezoekers van **bewegingstheater** is 32 per uitvoering

De produktie "Dûnspaleis Jericho" van Suver Nuver was avond aan avond uitverkocht. Het gemiddeld aantal toeschouwers per uitvoering bedroeg 215. Ook hier kan men spreken van een succes.

Wat betreft de publieke belangstelling betreft bij de **beeldende kunsten** kan het volgende gemeld worden.

Het te verwachten aantal bezoekers bij "11 steden/11 landen" was te hoog gespannen: 40.000 bezoekers. Ter vergelijking: bij een topper als de expositie "Meesterlijk Vee" is dit 15.000 geweest en in sommige jaren krijgt het Fries Museum 35000 bezoekers. Uiteindelijk zijn er 12.000 mensen op "11 steden/11 landen afgekomen", hetgeen een financiële flop betekende (zie ook 9. de uitstraling van het Frysk Festival). De expositie "Noard-Súd-East-West" trok naar schatting 5000 bezoekers.

Wel dient er -nogmaals- op te worden gewezen dat een echte weging van het aantal bezoekers bij het Frysk Festival bij het ontbreken van vergelijkingscijfers niet mogelijk is. Bovenstaand is slechts een indicatie gegeven aan de hand van een beperkt aantal produkties waarbij enige vergelijking mogelijk is.

Verder zijn aantallen bovendien niet het enige en belangrijkste criterium waaraan het succes van Frysk Festival gemeten kan worden.

4.4. het artistiek niveau

In de interviews met de pommeranten uit de Friese cultuur is gevraagd hoe men het artistiek niveau van het kunstaanbod van het Frysk Festival ervaart.

Een aantal van hen stelt voorop dat een hoog artistiek niveau een vereiste is. Wil het Frysk Festival een referentiekader bieden voor het culturele leven in Friesland dan is kwaliteit van het kunstaanbod een voorwaarde. De organisatoren van het Frysk Festival mogen geen genoegen nemen met middelmatigheid of folklorisme. Gesteld wordt dat het "gewone gemiddelde" ook zonder festival wel plaatsvindt. Wil men impulsen kreëren, zowel naar de kunstproducent als de -consument, moet het Frysk Festival een aanbod hebben op hoog niveau.

Verder wordt gesteld dat het artistiek niveau wel hoog moet zijn vanwege de subsidiebijdrage die het Frysk Festival vraagt van WVC. Voor de Raad voor de Kunst die WVC adviseert, is kwaliteit toetssteen. Het festival van 1990 was het eerste dat op basis van een positief advies van de Raad van WVC substantiële subsidiegelden kreeg.

Unaniem is men van mening dat het artistiek niveau van de festivals aanvaardbaar is geweest. Ook de provinciale en landelijke pers was door de bank genomen positief. Met name het festival van 1990 had over de gehele linie een kunstaanbod dat er zijn mag, ook in vergelijking met produkties van buiten Friesland. Echte toppers uit het laatste festival waren, volgens de Friese kultuurpommeranten, de musical "Mata Hari", "Dûnspaleis Jericho", de opera "Rixt" en de popmuziek.

Wat betreft de expositie "11 steden/11 landen" is door een aantal respondenten naar voren gebracht dat ondanks het hoge artistieke niveau de verwachtingen m.b.t. de (inter)nationale allure te hoog gespannen waren. De verwachting dat ook veel toeschouwers van buiten de provincie de expositie zouden bezoeken is niet uitgekomen. (zie ook 9).

Overigens wordt er door de meeste van de geïnterviewden op gewezen dat

de organisatoren van het Frysk Festival naast de kwaliteit van het kunstaanbod oog moeten blijven houden voor de publieksskant. De publieksgroep, ook wel door sommigen de culturele elite genoemd, is in Friesland niet zo groot. Derhalve dienen in het aanbod publiekstrekkingen te worden opgenomen. Wel vinden sommigen dat er daarnaast plaats moet zijn, zoals hiervoor is aangegeven, voor enig experimenteel avantgardistisch kunstaanbod. Maar ook zij vinden dat een festival publiek dient te trekken. Dat dit niet ten koste hoeft te gaan van het niveau bewijzen in het laatste festival produkties als "Mata Hari", "Dúnspaleis Jericho" en "Rixt".

Tenslotte geeft één geïnterviewde te kennen dat het amateuristisch muzikaleven in 1985 meer bij het festival betrokken was dan in 1990. Deze is van mening dat het brede veld van amateuristische kunstbeoefenaars bij het festival betrokken moet blijven om het festival levend te houden.

4.5. de breedheid van het kunstaanbod

Het aanbod van het Frysk Festival betreft telkens een breed gebied van podiumkunsten en beeldende kunsten. In 1980 en 1985 zijn er tevens produkties geweest op het gebied van film.

Aan het gezelschap deskundigen uit het Friese culturele leven is de vraag voorgelegd wat zij vinden van deze breedheid.

Gebleken is dat hierover nogal verschillend wordt gedacht.

Een aantal geïnterviewden vindt dat zowel de podium- als de beeldende kunsten aan bod moeten komen in het Frysk Festival. Voordelen zijn dat alle disciplines uit de kunstwereld een kans krijgen, er kontakten kunnen ontstaan tussen de kunstsectoren en dat juist deze breedheid het in kwantitatief opzicht beperkt kunstminnend publiek in Friesland kan bereiken. Verder is gesteld dat de meer populaire produkties, uit de sector van de podiumkunsten, kunnen afstralen op de andere, doordat een breed aanbod wordt gepresenteerd onder de paraplu van het Frysk Festival (zie ook 7.de opzet).

Daarnaast is naar voren gebracht dat het bundelen van sectoren voordelen biedt doordat een festival het mogelijk maakt financiën te genereren.

Voor andere geïnterviewde personen is de breedheid geen "must".

De podiumkunsten en de beeldende kunsten zijn twee verschillende sectoren die weinig met elkaar van doen hebben. Ook in de ogen van het publiek is er volgens hen geen samenhang tussen beide kunstsectoren: het publiek denkt bij het Frysk Festival primair aan podiumkunsten.

Sommigen pleiten voor een integrerend thema waardoor vormen van podium- en beeldende kunsten met elkaar in verband worden gebracht.

Anderen stellen dat muziek en theater e.d. altijd de hoofdmoot moeten zijn van het Frysk festival. Alleen publiektrekkende beeldende kunstprojecten dienen daarnaast eventueel in het festival-aanbod te worden opgenomen.

4.6. de frequentie

Het Frysk Festival is tot nu toe om de vijf jaar gehouden, 1980, 1985 en 1990. Aan de geïnterviewde personen is de vraag voorgelegd wat zij vinden van deze frequentie gezien de doelstellingen van het Frysk Festival. Is deze frequentie adequaat of dient deze om inhoudelijke redenen opgevoerd te worden?

Ook op deze vraag is verschillend gereageerd.

Iets meer dan de helft van de geïnterviewde personen is voor handhaving

van de frequentie van 1 keer per 5 jaar. Deze frequentie is volgens hen adequaat omdat de mogelijkheden voor produkties gezien het beperkt aantal kunstenaars in Friesland niet groot zijn.

Verder is een hogere frequentie in organisatorisch opzicht niet haalbaar. Het bureau van het Frysk festival is bij de huidige gang van zaken al te klein bemand.

Een andere reden is dat de produkties bovendien een lange voorbereidingstijd nodig hebben (3 à 4 jaar blijkt voor afzonderlijke produkties normaal te zijn, laat staan een festival met meerdere produkties).

De andere respondenten zijn voorstander van een hogere frequentie, variërend van elk jaar tot 1 keer per 3 jaar.

Met name uit het oogpunt van **herkenbaarheid** van het Frysk Festival is volgens hen een hogere frequentie noodzakelijk. De bekendheid bij het publiek is beperkt gebleven door de frequentie van één keer per vijf jaar. Door een hogere frequentie wordt de herkenbaarheid groter en zal er meer wervingskracht uitgaan van het festival.

Ook voor het werven van middelen bij (potentiële) sponsors van het festival is de herkenbaarheid van belang.

Daarnaast zou een Frysk Festival dat bijvoorbeeld jaarlijks wordt gehouden promotiedoeleinden voor Friesland beter kunnen dienen, aldus enkele respondenten.

Enkelen geven de suggesties de werkwijze van het Holland Festival toe te passen: door het aantrekken van produkties van buiten (nationaal en internationaal) is een festival met een hogere frequentie mogelijk. Het aankopen van speciale produkties van buiten zou echter nogal wat gevolgen moeten hebben voor het budget en de menskracht.

Tevens wordt erop gewezen dat de aard van het Frysk Festival dan verandert: het is nu een festival dat opdrachten geeft voor produkties. Daarnaast krijgt het inzetten van kunstenaars uit Friesland minder aksent.

Indien het Frysk Festival overgaat tot een hogere frequentie door het aantrekken van produkties van buiten rijst de vraag in hoeverre het publiek in Friesland dan kunstaanbod te zien krijgt wat ook elders in Nederland, al dan niet binnen redelijke reisafstand, te zien is. Eén geïnterviewde stelt in dit verband dat Friesland "als perifeer gebied zijn plaats moet weten".

Een andere pommerant stelt voor over te gaan tot een hogere frequentie door aparte festivals te houden in het kader van respectievelijk de amateurische kunstbeoefenaars en de professionele kunstenaars. Daarmee wordt ook aan het kritiekpunt tegemoet gekomen namelijk dat de amateursector buiten de boot valt (zoals in 1990) door het streven naar grootschalige en professionele produkties van een hoog artistiek niveau.

Behalve een tussenbeurt voor de amateuristische kunstbeoefening wordt de suggestie gegeven per festival aksent te leggen op een bepaalde kunstuiting. Bijvoorbeeld het ene jaar staat toneel in de schijnwerpers, het andere jaar de muziek (inclusief popmuziek) of de dans, etc. Een andere suggestie is het festival per keer te concentreren in een plaats: het ene festival wordt bijv. georganiseerd in Leeuwarden, het volgende in Sneek, vervolgens Dokkum, dan Drachten etc. Zo'n stad en haar gemeenschap kan dan tijdig inspelen op het festival.

In hoeverre genoemde wensen en suggesties m.b.t. een hogere frequentie van het Frysk Festival realiseerbaar zijn, is uiteraard de vraag.

4.7. de opzet van het Frysk Festival

Het Frysk Festival is tot nu toe 3 keer gehouden en wel op verschillende tijdstippen in het jaar. Tevens vonden de manifestaties verspreid over de provincie plaats.

Zowel over het tijdstip als de spreiding over de provincie zijn door de respondenten opmerkingen gemaakt.

Het Frysk Festival van 1980 werd midden in het seizoen gehouden: in januari. Dat van 1985 vond plaats als toegift op het seizoen, nl. in de maanden mei en juni en het festival van 1990 was verspreid over de maanden mei tot en met november.

Alle geïnterviewde sleutelfiguren uit het Friese culturele leven zijn van mening dat de spreiding in de tijd zoals het festival van 1990 dat kende te lang was. Een festival dient in een compact tijdsbestek te gebeuren. Het festival van 1990 leverde een versnipperd beeld op. Dit is een slechte zaak in verband met de presentatie naar buiten en als gevolg daarvan de herkenbaarheid van het festival bij het publiek. Allen pleiten dus voor concentratie in de tijd, bij voorkeur in een periode van 4 weken.

Wat betreft de tijd in het jaar lopen de voorkeuren uiteen. Een deel van de geïnterviewde personen zegt dat het begin van het seizoen, september/oktober, de beste periode voor het Frysk Festival is. Voordeel zou kunnen zijn dat de presentatie van het nieuwe seizoen hierin kan worden meegenomen. Het festival zou dan als opwarmer voor het nieuwe seizoen kunnen dienen.

Een aantal respondenten spreekt de voorkeur uit voor het begin van de tweede helft van het seizoen, nl. in januari. Dit met het oog op een langere voorbereidingstijd.

Sommigen merken op dat een Frysk Festival als toegift aan het eind van het seizoen, mei/juni dus, in Friesland niet werkt. De aandacht gaat in die periode uit naar andere zaken dan naar cultuur.

Behalve voor een concentratie in de tijd pleit een aantal respondenten tevens voor concentratie naar plaats. Nu is het kunstaanbod verspreid over de provincie. Argumenten die hiervoor naar voren gebracht werden zijn: voorkomen van een versnipperd beeld, vergroten van bereikbaarheid van een groter minder geselecteerd publiek, mogelijkheden van gelijktijdige presentatie van diverse kunstuitingen hetgeen bij zou dragen aan de "festivalgedachte".

Anderen daarentegen zijn juist voorstander van spreiding over de provincie; zij zijn er op tegen als eventueel al het kunstaanbod in Leeuwarden en/of Drachten zou plaatsvinden. Zij zijn voorstander van het brengen van aanbod naar de regio's.

4.8. de publiciteit

Voor het welslagen van een festival is de publiciteit naar het publiek van groot belang.

De sleutelfiguren uit het culturele leven in Friesland zijn enigszins verdeeld in hun mening over de publiciteit rond het Frysk Festival.

Een aantal van hen is van mening dat het de vraag is of het grote publiek is bereikt met de gevoerde publiciteit. Men spreekt dan over het laatste festival. Er is volgens hen eenzijdig veel aandacht gegeven aan de vormgeving en uitvoering van affiches, brochures en programma-boekjes. Deze zagen er dan ook artistiek verantwoord uit. Wat echter ontbrak is een achterliggend public relations-plan. Op deze manier is slechts een beperkte publieksgroep bereikt.

Hier staat tegenover dat anderen de publiciteit aanvaardbaar vonden gezien de middelen. Bovendien kan geconstateerd worden dat de belangstelling van het publiek in het algemeen goed te noemen was. (zie ook 3.) Diverse voorstellingen zijn uitverkocht geweest.

Vrijwel unaniem is men positief over de aandacht die de kranten aan het Frysk Festival schenken. Zeer tevreden is men over de twee dagbladen in Friesland. Ook de landelijke pers heeft produkties van het Frysk Festival gerecenseerd. Hierover is men over het algemeen positief. Uitzondering vormen een tweetal artikelen in de NRC en de Volkskrant, die overigens positief gestemd waren, maar waarin de journalist toch niet nalaten kon aan provincialistische etikettering te doen. Een gevoelig punt, zo blijkt uit deze reacties. Het Frysk Festival dient niet vanuit een "Bartje-achtige preoccupatie" te worden beschouwd.

Opgemerkt is verder dat door de uitgestrekte periode van het festival in 1990 het voor de pers moeilijk is een herkenbaar festival te presenteren. Onderdelen worden op zich staand gerecenseerd en niet zozeer gerelateerd aan het Frysk Festival. Gesteld wordt dat e.e.a. ook zo over komt bij het publiek (zie ook 6. de opzet).

4.9. de landelijke uitstraling

Primair is het kunstaanbod van het Frysk Festival bedoeld voor kunstbeoefenaars en publiek in Friesland. Niettemin behoeft de belangstelling niet beperkt te blijven tot de provinciegrenzen. Sterker, het kan juist impliciet of expliciet de bedoeling zijn dat het Frysk Festival ook landelijke uitstraling heeft.

Produkties waarbij dat expliciet de bedoeling is geweest, waren de speelfilm "De Dream" (1985), de musical "Mata Hari" en de expositie "11 steden/11 landen" (beiden uit het festival van 1990).

Bij de eerste twee genoemde produkties is dat ook zeker gelukt. "De Dream" speelde in bioscopen over het gehele land en is een aantal keren op de TV uitgezonden. "Mata Hari" is 40 keer in een nederlandstalige versie buiten de provincie opgevoerd. Tevens is er een TV-uitzending geweest van de friestalige versie. De nederlandstalige versie wordt in december van dit jaar uitgezonden. Voor beide produkties was de publieke belangstelling groot. Daar waar "Mata Hari" speelde was de schouwburgzaal goed gevuld. Indien de schouwburgdirecteuren in den lande het hadden aangedurfd- let wel: van te voren, want het succes van een in een theaterprogramma op te nemen produktie moet blijken- had "Mata Hari" het oorspronkelijk nagestreefde aantal uitvoeringen (60x) zeker kunnen waarmaken.

Een aantal geïnterviewde "kultuer-pommeranten" stelt dat "Mata Hari" en "De Dream" met hun landelijke presentatie goodwill voor Friesland oplevert. E.e.a. werkt drempelverlagend naar Friesland en mensen worden gewonnen voor het Fries.

De landelijke betekenis die is nagestreefd bij de expositie 11 steden/11 landen is niet gerealiseerd. De bezoekersaantallen die ingeschat waren, bleken te hoog. Hierover is door sommige geïnterviewden verwondering uitgesproken. Een verwacht bezoekersaantal van 40.000 is niet reëel. Verder is er kritiek geuit op de lokatie de Frieslandhal: te decentraal gelegen en de Friesland hal leent zich als "betonnen kolos" niet voor een dergelijke expositie. Bovendien vond de tentoonstelling plaats geïsoleerd van de andere programmaonderdelen van het Frysk Festival, waardoor hiervan ook geen wervende werking uit kon gaan. Over het artistiek niveau van de expositie is men overigens positief. "11 steden/11 landen" was een expositie die een (inter)nationale toets kon doorstaan.

De produktie "Dûnspaleis Jericho" van Suver Nuver bleek randstedelijke belangstelling te trekken. Enkele bussen met bezoekers uit Amsterdam maakten hun opwachting in Workum.

Wat betreft de landelijke uitstraling van het Frysk Festival is een aantal kanttekeningen gemaakt.

Alle geïnterviewde personen zijn van mening dat de landelijke representatie niet als eerste voorop dient te staan.

Een aantal van hen waarschuwt er daarnaast voor niet naïef te zijn wat betreft landelijke pretenties. Men mag niet zo gauw bus- en treinreizen verwachten uit de Randstad. De naam van een internationale popster als Zucchero Fornaciari die in het kader van het Frysk Popfestival optrad in Leeuwarden, kon zelfs niet zorgen voor een uitverkochte zaal. Hierbij dient men te bedenken dat zijn concert in het Utrechtse Vredenburg, kort voor dat in Leeuwarden, meer dan uitverkocht was.

Gegeven is dat publiek uit de Randstad moeilijk naar Friesland komt. Derhalve moet het Frysk Festival ook geen te hoge landelijke pretenties hebben.

Mochten er produkties komen die wel een dergelijke uitstraling krijgen, dan is "dat mooi meegenomen", aldus deze pommeranten.

Een aantal andere geïnterviewden vindt de mogelijke landelijke uitstraling wel van een dergelijk belang dat er goede aandacht aan geschonken dient worden. Zo dient de toegankelijkheid ook voor niet-friestaligen aandachtspunt te zijn: tweetalige festival-brochures e.d. Verder is het van belang dat als er uitvoeringen of exposities van betekenis zijn deze midden in de andere festival-onderdelen plaatsvinden, zodat men voor meerdere aantrekkelijke activiteiten naar Friesland kan komen.

Tot slot wijst een aantal personen erop dat het Frysk Festival op het landelijke TV- en radionet meer aandacht moet krijgen. Het festival dient niet zozeer in programma's als "Van Gewest tot Gewest" te komen maar meer in de kunstprogramma's. Gepleit wordt voor een goed voorbereid promotie-plan.

4.10. financiën

De drie festivals van 1980, 1985 en 1990 hebben ook in financieel opzicht een ontwikkeling doorgemaakt.

Het vertrekpunt in 1980 was dat de stichting Frysk Festival een kader zou aanreiken voor tijd en plaats van de verschillende activiteiten. De stichting Frysk Festival was met name voor de overhead-organisatie. De deelnemende instellingen, gezelschappen en groepen zouden zelf zo veel mogelijk voor de financiering van de projecten moeten zorgen. Daarvoor kon in de eerste plaats een beroep worden gedaan op reguliere mogelijkheden, zoals provinciale en particuliere fondsen.

In totaal bedroeg in 1980 de provinciale subsidie f 124.700. Er was een bijdrage van het Anjerfonds van f 20.400 en een rijkssubsidie van f 21.625 voor de aanloopkosten van de produktie "Simson" door toneelgroep Tryater en de collage van folkmuziek en volksverhalen onder de titel "Poffe en blaze". Het promotie-onderdeel werd gesponsord door de Friesland Bank, de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad, resp. f 50.000, f 25.000 en f 7.500. Laatstgenoemde bedragen zijn verkapitaliseerde advertentietarieven.

Het Frysk Festival 1985 had een veel gemengder financiering. Rijkssubsidie bleef niettegenstaande een aantal verzoeken uit, maar naast bijdragen van provincie, fondsen en sponsors kon bijvoorbeeld de 'Poëzienacht' in de Prinsentuin bekostigd worden uit 'Leeuwarden 700' (f 7.700). Een gedeelte van het festivalprogramma (culturele bustoch-

ten, activiteiten in het Provinciehuis) viel samen met de opening van het vernieuwde Provinciehuis en kon via de daarvoor beschikbare gelden gefinancierd worden (f 36.400). Ook was er op dansgebied nauwe samenwerking met de Fryske Rie in verband met het Frysk Kongres dat in 1985 in Leeuwarden werd gehouden (f 13.500). Voor het nogal spraakmakende kunstcontainerproject werd f 35.000 aangewend uit de provinciale beeldende kunstgelden.

Overigens wordt het financiële beeld van het Frysk Festival 1985 enigszins overheerst door de participatie in de film "De Dream" en verliezen op de exploitatie van de revue "Alle jierren feest" en de muziekdagen, inclusief het slotconcert in Franeker.

De provincie en de stichting Je Maintiendrai stelden het Frysk Festival in staat om voor f 300.000 te participeren in de produktiekosten van "De Dream", in totaal begroot op 1,3 miljoen.

De provincie stelde daarnaast f 248.300 subsidie beschikbaar voor het Frysk Festival 1985. Het aandeel van het provinciaal Anjerfondsgerekend over een aantal jaren - was f 90.000 en het promotie-onderdeel werd, net zoals in 1980, gefinancierd door de Friesland Bank (f 50.000) en de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad. Laatstgenoemde sponsors stelden wederom vier pagina's advertentieruimte beschikbaar en overdrukken van het Festival-programma (f 40.000).

Eigen produkties brengen financiële risico's met zich mee. Dit kwam met name tot uiting bij de opzet van de revue "Alle jierren feest", die in een Festivaltent door Friesland trok. De aanloop- en repetitiekosten bleken nog redelijk beheersbaar, de dekking van de dagkosten was afhankelijk van de publieke belangstelling. Juist die publieke belangstelling viel, niettegenstaande de kwaliteit van het gebodene, in de eerste Festival-weken tegen. Bijdragen van gemeenten (f 10.000) en extra sponsoring (f 10.000) konden niet verhinderen dat er een tekort ontstond. Hetzelfde deed zich ook voor met de vier muziekdagen en het slotconcert in Franeker. Andere onderdelen konden het verlies enigszins compenseren, maar de provincie heeft het subsidie uiteindelijk met f 40.000 verhoogd tot in totaal f 248.300.

In het exploitatie-overzicht 1990 gaat het in totaal om f 847.000. Het aandeel van de provincie hierin is f 555.500. De provincie stelde uit de eenmalige middelen f 200.000 beschikbaar. Daarnaast stond er op de provinciale begroting in 1989 f 75.000 en in 1990 f 76.500. Laatstgenoemd bedrag staat nu jaarlijks op de provinciale begroting.

De bijdragen van het rijk bedroeg f 162.000, van fondsen f 77.000 en van sponsors f 52.500. Bij laatstgenoemd sponsoringsbedrag is wel meegerekend f 35.000 voor promotionele activiteiten van de Friesland Bank, maar niet vier pagina's advertentieruimte in de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad (f 45.000).

Niettegenstaande grote risico's (popmuziek, 'Dûnspaleis Jericho') sluit de exploitatie met f 304,90.

Het beeldende kunstproject 'Noard-Súd-East-West' werd bekostigd uit de provinciale beeldende kunst-gelden (f 85.000).

Het subsidie van het rijk valt ook in een aantal onderdelen uiteen. Er werd f 100.000 voor het Frysk Festival als geheel verstrekt, f 20.000 voor het onderdeel literatuur ("Bibelebonts barren") en f 42.000 voor een vormgevingsopdracht in verband met de promotie van het Frysk Festival als geheel. Hierbij zij aangetekend dat de bijdragen van het Noord Nederlands Orkest en Tryater vielen onder de noemer van de reguliere rijkssubsidies.

In 1990 waren van de acht programma-onderdelen maar liefst vijf eigen produkties. Hierbij is niet inbegrepen de tentoonstelling 'll steden/ll landen', die zowel inhoudelijk als financieel geheel onder verantwoordelijkheid van de Frieslandhal c.q. de gemeente Leeuwarden viel.

De stichting Frysk Festival droeg f 46.350 bij in de produktie "Deedeflot" van Tryater en f 59.000 in de produktie van de musical "Mata Hari". De Jeugdtheaterdagen waren een gezamenlijke onderneming met een aantal andere provinciale organisaties (S.K.V.F., F.S.C.) en de schouwburgen. Naast promotiematerialen droeg het Frysk Festival f 17.500 bij. Tot slot dient opgemerkt te worden dat de kosten van het bureau van de Stichting Frysk Festival gedragen werd door de Fryske Kultuerried, thans Frysk Keunstynstitút.

Conclusie is dat de financiële ontwikkeling van het Frysk Festival ongeveer gelijke tred houdt met de programmatische. Was in 1980 het Frysk festival voornamelijk bedoeld voor de overhead-organisatie, in 1985 komt er al wat een kentering met een paar eigen produkties. In 1990 zijn van de acht programma-onderdelen maar liefst vijf eigen produkties.

De begrotingscijfers uit 1980 zijn bescheiden in vergelijking met die van 1990 (f 250.000 versus f 847.000)

De provinciale bijdrage maakte een overeenkomstige ontwikkeling door: deze bedroeg in 1980 nog bijna f 150.000, in 1985 was dit zo'n f 250.000 en in 1990 f 555.000. Hierbij dient opgemerkt te worden dat pas vanaf 1989 structureel f 76.500 op de provinciale begroting staat ten behoeve van het Frysk Festival. In eerdere jaren bestond de provinciale bijdrage uit gelden uit fondsen en incidentele middelen.

Eenzelfde beeld biedt de subsidie van rijkswege: in 1980 ruim f 21.000 en in 1990 f 162.000. In 1985 stond WVC geen subsidie toe.

Ook de rol van fondsen en sponsors is bij de financiering van het Frysk Festival relevant. Wat de rol van de sponsors betreft kan een vergelijking met het Holland Festival gemaakt worden. Dit festival ontvangt bijna f 1 miljoen van sponsors op een totaal-budget van f 6 miljoen, dat is 15%. Voor het Frysk festival is deze verhouding f 100.000 op het budget van ruim f 800.000 (13%).

Bijlage 1

Overzicht van het Frysk Festival van 1980, 1985 en 1990.

Het Frysk Festival 1980.

Het Frysk Festival van 1980 besloeg de periode van 11 januari tot en met 1 februari en kende de volgende onderdelen:

- **"Fryslân Boppe"**, vier promenadeconcerten met het Frysk Orkest, Leny en Leo Dijkstra, Rients Gratama, Roel Slofstra, Tetman de Vries, Hessel van der Wal en de combo John Eskes en met medewerking van de componisten Henk Alkema, Johan Bok en Cees Bijlstra.
Aantal toeschouwers: 3000.
- De tentoonstelling **"Bij joun útfoun"** georganiseerd door Frysk Letterkundich Muséum en Dokumintaesjesintrum (FLMD) over 100 jaar Fryske ferdivedaasje.
- **MPA-konserten**, vijf concerten door leerlingen en docenten van de Muziek Pedagogische Academie met werken van Friese componisten uit de 17e en 18e eeuw, de uitvoering van Zeven Tegelttableaus van Jan Masseus en een door Johan J. de With op muziek gezet stuk van Berber van der Geest: Oere noch tiid.
Daarnaast heeft de MPA orgelconcerten verzorgd verspreid over Friesland.
Aantal toeschouwers: 450.
- Een **Filmdag** in Sneek met aandacht aan documentaire en andere audiovisuele materialen die met Friesland, zijn historie en cultuur verband houden.
Aantal bezoekers: 250.
- **Musicalline II**, vijf voorstellingen van de troubadour Roel Slofstra.
Aantal bezoekers: 800.
- **Frysk Orkest**, vier concerten.
Aantal bezoekers: 2.000.
- **"Leonora van Stavoren"**, een kameropera, vier uitvoeringen.
Aantal bezoekers: 1.100.
- **"Simson"**, 9 voorstellingen van een klassiek drama door Tryater
Aantal toeschouwers: 2.400.
- **"Adeldom ferplichtet"**, een toneelstuk van de Friese toneelschrijver Elize Posthuma, 4 voorstellingen.
Aantal toeschouwers: 1.500.
- **"Frou-minske"**, 10 voorstellingen van een door 8 toneelspeelsters van Tryater gespeeld stuk.
Aantal toeschouwers: 2.000.
- **"Trije-yn-ien"**, 7 voorstellingen van drie éénakters door toneelverenigingen uit Sneek, Grouw en Stiens.
Aantal toeschouwers: 2.300.
- **"Hafabra"**, 3 uitvoeringen van een grootschalige manifestatie voor amateur-blazers en ballet.
Aantal toeschouwers: 1.000.
- 3 **Koffieconcerten** met o.a. werken van cabaretier/zanger Hessel van der Wal en componist/pianist Henk Alkema.
Aantal toeschouwers: 750.
- **"Tachtich yn'e bocht"**, 8 voorstellingen van een programma van Rients Gratama.
Aantal toeschouwers: 5.000.
- Tentoonstelling **provinciale collectie** in het Fries Museum met een overzicht van ontwikkeling na de oorlog.
- **"Folslein kréative happening"**, 3 dagen met activiteiten voor kinderen en volwassenen verzorgd door docenten van creativiteitscentra.
Aantal bezoekers: 350.

- **"Poffe en blaze"**, 10 voorstellingen van een collage van Friese volksverhalen en volksmuziek door de folkgroep Irolt en zes jonge spelers uit het amateurtoneel.
Aantal toeschouwers: 2.000.

Het Frysk Festival 1985.

Het Frysk Festival van 1985 liep van 8 mei tot en met 15 juni en kende het volgende programma.

- **opening verbouwde Provinciehuis**, ter gelegenheid waarvan Frysk Orkest, Tryater en Rients Gratama optraden en de overzichtstentoonstelling Triennale werd geopend.
- **"Alle jierren feest"**, 22 uitvoeringen van de revue van Rients Gratama begeleid door bekende Friese artiesten en nieuw talent.
Aantal toeschouwers: 6.000.
- **"Dreame by midsimmernacht"**, 17 voorstellingen door Tryater van het door Pyt van der Zee bewerkte klassieke stuk van Shakespeare.
Aantal toeschouwers: 2.200.
- **"play-ins" of regionale muziekdagen** in Koudum, Dokkum, Bergum en Bolsward met koren en corpsen uit de regio, een harmonieorkest, een MPA-kopergroep en een dansgroep.
Aantal toeschouwers: 1.000.
- **"MPA-concerten"**, lunch- en kerkconcerten verzorgd door studenten en docenten van de Muziek Pedagogische Academie.
Bezoekers: 150.
- **"popworkshops"**, op 9 streekmuziekscholen o.l.v. Liuwe Toren.
Bezoekers/deelnemers: 400.
- **concerten van het Frysk Orkest**, 3 uitvoeringen van de compositie "Sin-fonia" van Henk Alkema en werken van in Friesland wonende of gewoond hebbende componisten. Daarnaast 3 concerten met studenten van de MPA.
Aantal toeschouwers: 1.500.
- 3 uitvoeringen door het **Frysk Jeugdorkest** in Buitenpost, Wolvega en Harlingen.
Aantal toeschouwers: 220.
- **muzikale slotavond** van het Frysk Festival in Franeker met een compilatie van muziekonderdelen.
Aantal toeschouwers: 1.200.
- **"Triennale"**, centrale manifestatie in Leeuwarden van hedendaagse beeldende kunst in Noord-Nederland in het Fries Museum, Museum het Prinsessehof, het Provinciehuis en de Oldehove.
Aantal bezoekers: 2.500.
- **Kunstcontainers**: 10 door beeldende kunstenaars ingerichte containers reizen langs 5 plaatsen in Friesland. De kunstenaars zijn geselecteerd op basis van ingestuurde ideeën.
Aantal bezoekers: 3.000.
- **Basistentoonstellingen**: in 13 gemeentehuizen, bibliotheken, kerken, musea en culturele centra werd werk tentoongesteld van beroepskunstenaars uit de eigen gemeente. Totaal deden er 200 kunstenaars aan mee.
Aantal bezoekers: 2.500.
- **Kinderprodukties**: de kinderprodukties werden verzorgd door de creativiteitscentra De Lantaarn Joure, Het Karwei Drachten en de Blauwe Stoep Leeuwarden. Verder bracht De Cirkel Heerenveen het toneelstuk "Rituelen" voor 16 jaar en ouder. Bij de kinderprodukties ging het zowel om dramatische, dansante, muzikale als beeldende vorming.
Aantal bezoekers: 750.
- **Culturele bustochten**, 16 culturele bustochten langs vaste objecten, tentoonstellingen en speciale festivalmanifestaties. Er waren 4

routes: de Westergo-route, de Oostergo-route, de Wouden-route en de Veen-route.

Aantal bezoekers: 800.

- **"Skiipperslatyn"**, Friese schrijvers, dichters en muzikanten voeren met een tjalk door Friesland. De boottocht eindigde in de Leeuwarder Prinsentuin, waar een poëzienacht wordt gehouden.
Aantal toeschouwers: 1.000.
- **"Draai'85"**, een dansmanifestatie waaraan werd deelgenomen door 16 dansgroepen en 10 muziekgroepen. Er is een overzicht gegeven van zoveel mogelijk danssoorten, van volksdans tot klassiek ballet, rock'n roll en moderne dans.
Aantal toeschouwers: 800.
- **"Fries Straatfestival"**, culturele manifestatie van allerlei vormen van podium- en beeldende kunsten in Leeuwarden.
Aantal bezoekers: 20.000.
- **Toneelweek Heerenveen**, een toneelweek van het Friese amateurtoneel met 5 eenakters en 2 avondvullende stukken, georganiseerd door het Fries Centrum voor Amateurtoneel/Amateurtonielskoalle (FCAA).
Aantal toeschouwers: 500.
- **"De Dream"**, Friese speelfilm over de Zaak Hogerhuis onder regie van Pieter Verhoeff.
aantal toeschouwers in de bioscopen: 150.000; daarnaast een aantal TV-uitzendingen.

Het Frysk Festival van 1990.

Het Frysk Festival van 1990 besloeg de periode mei-november en bestond uit de volgende grootschalige projecten.

- **"Noard-Súd-East-West"**, grootschalige kunstwerken op vier plaatsen langs de provinciegrens van Friesland, daar waar de grens van Friesland wordt doorsneden door de 53e breedtegraad en 5e lengtegraad, de coördinatoren van de stad Leeuwarden.
Aantal toeschouwers: 5.000.
- **"11 steden/11 landen"**, expositie in de Frieslandhal met kunstenaars uit steden boven de 53e breedtegraad, nl. Kopenhagen, Hamburg, Tallinn, Helsinki, Dublin, Reykjavik, Leeuwarden, Oslo, Gdansk, Edinburgh en Stockholm. De manifestatie viel inhoudelijk, financieel en promotioneel geheel onder de verantwoordelijkheid van de Friesland Hal c.q. de gemeente Leeuwarden.
Aantal bezoekers: 15.000.
- **Jeugdtheaterdagen**, het eerste lustrum van de Jeugdtheaterdagen werd geïntegreerd in het Frysk Festival. In 4 dagen werden 70 voorstellingen gegeven op 12 podia in de provincie.
Aantal bezoekers: 7.000.
- **"Deadeflot"**, 25 uitvoeringen door Tryater van het stuk van Harald Mueller.
Aantal toeschouwers: 2.500.
- **"Dûnspaleis Jericho"**, 13 uitvoeringen van een bewegingstheaterproduktie van de groep Suver Nuver in de sloopstimmerwerf uit 1693 te Workum.
Aantal toeschouwers: 3.000.
- **"Mata Hari"**, 21 voorstellingen van de friestalige versie van een musical geschreven door Rients Gratama en op muziek gezet door Peter Sijbenga en Addy Scheele. Daarnaast een nederlandsstalige versie die 40x is uitgevoerd op podia in den lande.
aantal toeschouwers: 15.000 (friestalige versie)
daarnaast TV-uitzending van zowel friestalige als nederlandsstalige versie.

- **"Rixt"**, een concertante uitvoering van een opera geschreven door de componist Henk Alkema. Het libretto, gebaseerd op het verhaal van Rixt van't Oerd, is van de hand van de Engelse librettist Mark Valencia en is in het Fries vertaald door Geart van der Meer. Uitvoering m.m.v. het Noord Nederlands Orkest, het Fries Concertkoor en een achttal solisten.
Aantal toeschouwers: 900.
- **"Bibelebonts Barren"**, een manifestatie op het gebied van jeugdliteratuur bestaande uit een internationaal symposium, lezingen en workshops afgesloten met een Bibelebonts Feest.
Aantal toeschouwers: 800.
- **Popmuziek podium Europa**, op 4 zondagen in november werd een variëteit geboden aan soorten popmuziek met tal van groepen uit Europa, maar ook uit Friesland.
Aantal toeschouwers: 2.000.

Bijlage 2

Lijst van geïnterviewde sleutelfiguren.

- Piebe Bakker (podiumkunsten, muzieksector)
- Thom van der Goot (podiumkunsten)
- Rients Gratama (podiumkunsten)
- Pieter de Groot (journalist, overall zicht)
- Piet Hemminga (zowel beeldende als podiumkunsten)
- Gerrit ter Horst (podiumkunsten)
- Peter Karstkarel (beeldende kunsten)
- Wim D. van Ligtenberg (podiumkunsten, muzieksector)
- Henk vd Meulen (journalist, overall zicht)
- Huub Mous (beeldende kunsten)
- Roel Oostra (podiumkunsten)
- Elina van Tuinen-Taselaar, (beeldende kunsten).